

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Мельник О. В. Цифрові докази у кримінальному провадженні: теорія та практика розслідування злочинів проти нацбезпеки. *Науковий вісник*. 2024. № 2.

4. Настільна книга слідчого: Практичний посібник з розслідування злочинів в умовах воєнного стану / за заг. ред. С.М. Степанова. Київ: Юрінком Інтер, 2025.

5. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. 11-те вид. Київ: Алерта, 2024.

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду: чинний з 01.07.2002.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Петченко Інна Володимирівна,
аспірант Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ: ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Права дітей та війна. Здається, реальність у тому, що у випробувальні часи ці права найбільш порушуються, тому необхідність захисту стає не абстрактною ідеєю, а щоденною боротьбою – для держав, організацій і звичайних людей. Водночас є й інший бік: саме турбота про дітей часто стає тим, що змушує суспільство не втрачати людяність навіть у найтемніші часи. Це як моральний орієнтир.

Вчені, які займаються захистом прав дітей зазначають, що «в умовах посиленої уваги всього світу до українського сучасного стану, його розвитку та реалізації прав людини загалом першочерговим є збереження прав дитини, його фізичного та ментального здоров'я як гарантії забезпечення продовження життя» [1, с. 155].

Для посилення гарантій захисту прав дітей держава впроваджує низку пілотних проєктів [2], зокрема, щодо стандартів правосуддя, дружнього до дитини. Проєкт має на меті зробити так, щоб під час слідства чи суду права дитини не просто декларувалися, а реально захищалися згідно з європейськими нормами.

Значна кількість стандартів проєкту доводить посилення складової захисту та охорони інтересів дітей, визначення моральних критеріїв. Так, «ефективність розслідування кримінальних проваджень за участю дітей залежить від поєднання правових механізмів із моральними імперативами. Це відкриває перспективи для формування нової моделі кримінального процесу, де ключовим чинником є не лише доказова база, але й етична відповідальність державних інституцій перед суспільством та дитиною як його найвразливішим членом, особливо під час війни на території країни» [3].

Ми зазначали раніше в своїх доробках про зарубіжний досвід розслідування злочинів проти дітей [4], та приходили до висновків про необхідність

впровадження високоєфективних превентивних заходів, що могло б суттєво зменшити проблему злочинності відносно дітей.

До прикладу, стандарт 19 вищевказаного проєкту: «держава повинна вживати заходів для запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень; здійснювати заходи для соціальної інтеграції та реінтеграції неповнолітнього невідкладно, після встановлення причетності його до вчинення кримінального правопорушення» [2].

На нашу думку, адаптація процесуальних дій (опитування у спеціальних кімнатах, залучення психологів) є першим і необхідним кроком до того, щоб дитина не отримала нову травму та змогла успішно повернутися в суспільство.

Інший стандарт посилює відношення до дітей з особливими потребами, а також визначає можливим забезпечити адаптацію умов прийняття заяв, проведення слідчих (процесуальних) дій в умовах дружнього середовища до дитини, а також з урахуванням особливих потреб окремої категорії неповнолітніх -дітей з інвалідністю, дітей з певними особливостями розвитку [2].

Превенція через інклюзивність. Запобігання новим правопорушенням (превенція) напряму залежить від того, чи враховує держава вразливість дитини. Якщо дитина з інвалідністю чи особливостями розвитку опиняється у стандартній, «жорсткій» правоохоронній системі, це веде до її подальшої маргіналізації («той, хто стоїть на узбіччі»). Адаптація умов забезпечує доступ до правосуддя, що є фундаментом для запобігання рецидивам.

Обидва стандарти вимагають негайної реакції держави. Поєднання цих норм означає, що заходи соціальної допомоги мають розпочинатися не просто «після встановлення причетності», а з урахуванням специфічного фізичного чи психічного стану дитини, щоб заходи впливу були ефективними, а не формальними.

Зв'язок полягає у тому, що процесуальна адапція (створення спеціальних умов) є інструментом, який дозволяє реалізувати головну мету – соціальну реінтеграцію та безпеку суспільства.

Керівник Київської обласної прокуратури Дмитро Прокудін акцентує увагу, що «завдання, яке ставить Генеральний прокурор - максимально убезпечити дітей і запобігти злочинам ще до їх вчинення. Саме тому ювенальні прокурори Київщини щодня проводять перевірки, реагують на кожен сигнал про небезпеку та втручаються там, де дитина залишилась сам на сам із байдужістю дорослих. Захист дітей - це не лише реагування на вже вчинене. Це щоденна робота на випередження» [5].

Зрозумілою є не лише превентивна діяльність всіх дотичних правоохоронних органів, а й посилення кримінальної відповідальності за злочини проти дітей. Ескалація насильства та особливо тяжких злочинів проти найуразливіших повинна викликати низку дієвих кроків від імені держави. Прикро, коли найменші, які не мають можливості відповісти, стають заручниками своїх найближчих.

До прикладу, на Полтавщині поліція затримала 30-річного чоловіка, який зізнався у вбивстві свого 3-річного сина через ревності до дружини. Батько завдав дитині численних ножових поранень, після чого відніс тіло до лісу та підпалив.

Як зазначають в відкритих джерелах, «спочатку чоловік вигадував якісь версії відсутності сина та решті зазнався, що наніс малюку чисельні ножові поранення, занурив у ванну, повторно використав ніж» [5].

Наразі в Україні іде впровадження потерпілоорієнтованого підходу до дітей. З іншої сторони, створюються механізми їх захисту та охорони від превентивних заходів до посилення міри покарання, що є справедливою вимогою часу, адже всі діти світу плачуть однією мовою.

Список використаних джерел:

1. Семотюк С.Д., Мельник О.В. Аксіологічне значення міжнародного гуманітарного права та кримінального права у забезпеченні прав дітей. *Журнал Східноєвропейського права*. 2025. № 131. С. 154–161. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14911470>.

2. Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини у практичну діяльність: наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 р. № 150/445/2077/5/187. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>

3. Мельник О.В., Попович М.В. Особливості проведення процесуального інтерв'ю під час розслідування військових кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2026. № 93. С. 133-138. <https://surl.lu/gdoaxz>

4. Петченко І.В. До питання зарубіжного досвіду розслідування особливо тяжких злочинів проти дітей. *Глобальний міждисциплінарний саміт: межі науки та технології майбутнього*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (Khalifa University Campus, Dubai, UAE, 3 квітня 2026 р.). С. 100-104. https://phes.com.ua/files/conferences/conf_Dubai.pdf .

5. Дмитро Проскудін /Київ on line/. Відсутність світла і газу, таргани, недоїдання та синці: у Білій Церкві троє дітей жили без належного догляду. [Електронний ресурс] // URL: <https://www.facebook.com/share/14bsekq5Jbk/>.